

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

KAYIPLARLA DÖNÜŞÜM

Sözcük Sayısı: 3980

Kategori: Kategori 1

Araştırma sorusu: Hakan Bıçakcı'nın *Uyku Sersemi* adlı romanında uzam değişimiyle yaşanan kayıpların odak figürün dönüşümüne etkisi nasıl işlenmiştir?

Mayıs 2024

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. UZAMIN DEĞİŞİMİNİN BİREYİN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	4
2.1 Figürün Kentle Olan Yabancılaşması.....	6
2.2 Yazmayı Planladığı İstanbul Rehberi'nin İşlevini Yitirmesi.....	10
2.3 Sevdiklerine Karşı Uzaklaşması.....	15
3. SONUÇ.....	18
4. KAYNAKÇA.....	21

1. GİRİŞ

Bir yazarın metni oluştururken kullandığı temel unsurlardan biri uzamdır. Uzamın işlevi atmosfer oluşturmada hikâyenin geçtiği fiziksel mekânları tasvir etmekle sınırlı kalmaz. Karakterlerin mekânlarla etkileşimini yansıtarak içsel dünyalarının yaratımında da büyük rol oynar. Birey yaşadığı yerden, olduğu uzamdan ayrı düşünülemez. Yaşam algısını deneyimleri, deneyimlerini büyük ölçüde yaşadığı uzam şekillendirir. Uzam bireye kendini ve çevresini keşfetme, çevresiyle etkileşimde bulunma aynı zamanda kendisini ifade etme şansı sunar. Bireye özgürlük ve özgünlük duygusu veren ve ona “aitlik” duygusunu hissettiren yegâne şeylerden biri yine uzamdır. “Ait hissetme” durumu ile beraber, bireyler mekânlar üzerinde hak ve sorumluluk hissetmeye başlarlar ve uzamı sahiplenirler. (Güleç Sokak, 2017) Bu nedenle, kişinin bulunduğu uzamın yaşam algısına hizmetindeki önemini kavraması ve bu uzamı olumlu bir şekilde yönlendirmesi zengin, anlamlı ve tatmin edici bir yaşamın temelini oluşturur.

Uzam-birey etkileşimlerinin edebî eserlerin derinliğini artırdığı görülür. Hakan Bıçakcı, çoğu eserinde uzamı oldukça işlevsel kullanmaktadır. Yapıtlarına derinliği uzamı şekillendirerek katmaktadır. Yazarın eserlerindeki mekânlar, karakterlerin duygusal durumlarına, içsel çatışmalarına ve bireysel dönüşümlerine işaret eder. Bıçakcı sadece mekânları tasvir etmekle kalmayıp arka planda aynı zamanda bu mekânların bireyin psikolojik evrimine nasıl hizmet ettiğini ele almaktadır.

Bu çalışmada, Hakan Bıçakcı'nın *Uyku Sersemi* adlı eseri psikanalitik kurama göre değerlendirilecektir. Çalışmada, mekânın değişimi ve bireyin benliğindeki dönüşümün

etkileşiminin yapıtta nasıl ele alındığı incelenecektir. Hakan Bıçakcı'nın *Uyku Sersemi* adlı eserinde psikanalitik bir perspektif kullanma kararı, odak figürün mekânsal değişimlere verdiği tepkileri anlama ve bu değişimlerin bireyin iç dünyasına nasıl nüfuz ettiğini kavrama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Uzam değişiminin bireyin iç dünyası ile nasıl bütünleştiğinin analiz edilmesi, işlenen dönüşümün romanda nasıl ele alındığını çözümleyebilmek için önemli bir adımdır. Romanda, İstanbul'un kentsel dönüşümünün içinde bulunan Kahraman Kara'nın yaşadığı mekân algısının değişimi, sadece fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda karakterin iç dünyasında derin izler bırakmaktadır. Mekânsal algı, bireylerin belirli bir mekânın fiziksel özellikleri hakkındaki bilgi düzeyini belirler ve bu algının, bireylerin söz konusu mekânı değerlendirmesinde kilit bir rol oynar. Bu değerlendirmeler, bireyin o mekândaki davranışlarını etkiler ve biçimlendirir. (Güleç Sokak, 2017) Psikanalitik kuramın görüş açısından bakıldığında, mekânın sembolik anlamları, karakterlerin benlik ve kimlik değişimleri arasında karmaşık bir etkileşim bulunmaktadır. Mekânın, bireyin benliği üzerindeki etkilerini anlamak için psikanalitik bir çerçeve, odak figürün iç dünyasının çözümlenmesine ve eserin temelinde yatan kimlik arayışının anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Yapıtın ana temasının uzamın değişimi olması nedeniyle, çoğu çalışmada bu incelenmiştir. Uzamsal değişimle beraber işlenen “yabancılaşma” izleğine değinen çalışmalar da vardır. Bu izleklerin yanında yapıtta okuyucuya sunulan bir diğer kavram ise “dönüşümdür.” Uzamsal dönüşümün Kahraman'ın hayatında kayıplar oluşturması ve romanda da işlenen “kaybolma” izleğidir. Bu çalışmada uzamın değişiminin odak figürün hayatında yarattığı

kayıplar incelenecektir. Uzamın değişiminin birçok etkisi olmasına rağmen yarattığı kayıpların “dönüşüm” kavramına hizmet ediyor olması, çalışma konusu belirlenirken dikkat edilen özelliklerdendir. Kayıplar yaşamaya başlayan odak figür, dönüşmeye başlar. Dönüşüm kavramının edebiyattaki yerinin önemi nedeniyle de bu bağlamda incelenmesi önemlidir. Yapıtta uzam değişiminin Kahraman’ın hayatında yarattığı sonuçlardan olan kayıplar, karakteri de bir dönüşüme zorlar. Kahraman Kara’nın üç temel kaybı; kenti, işi ve sevdikleri olarak belirlenmiştir. Bunların kaybının romanda işlenmesinin Kahraman’ın benliği üzerindeki dönüşümü analiz edilecektir.

21. yüzyılın başlarından itibaren “kentsel dönüşüm” başlığı altında hızla değişen İstanbul, birçok insanın şehre yabancılaşmasına neden olarak, birçok farklı hayatın kaybolduğu bir mekân haline gelmiştir. (Akalin, 2015) Hakan Bıçakcı’nın *Uyku Sersemi* adlı romanı da bu kayboluşa tanıklık eder. Odak figür, çok uzun yıllardır alışageldiği kentine, sayfa sayfa uzaklaşır. Değişime ayak uydurmaya çalışan ama yetişemeyen odak figür, romanın başından sonuna bir dönüşümün içindedir, tıpkı İstanbul gibi. (Aslan Ayar, 2020). Kahraman Kara kentsel dönüşüme uğrayan İstanbul içinde yaşayan, yakın tarihte basılması planlanan “İstanbul Rehberi” adlı kitabın yazarıdır. Roman boyunca hem kentin hem de Kahraman’ın uğradığı yıkıcı değişimler, ikisini de bir dönüşüme zorlamıştır.

Bıçakcı’nın *Uyku Sersemi* adlı yapıtında, uzamın değişiminin yarattığı kayıpların, bireyin benliğinin dönüşümüne etkisi ele alınmıştır. Yazar kentteki değişimin paralelinde karakterin değişimine de değinmiştir. İlk kurgusal bölümlerde İstanbul’un değişimini, kentsel

dönüşümü aktarmıştır. Bu bölümlerden itibaren ise odak figürün yaşadığı kente yabancılaşma süreci başlamıştır. Bıçakçı, uzamın değişiminin bireyin dönüşümü üzerindeki etkisini; figürün kentle olan yabancılaşması, yazmayı planladığı İstanbul Rehberi'nin işlevini yitirmesi ve sevdiklerine karşı uzaklaşması olarak üç temel başlıkla işlemiştir.

2. Uzamın Değişiminin Bireyin Dönüşümü Üzerindeki Etkisi

Kimlik kavramı, bireyin kendisini tanımladığı, algıladığı ve anlamlandırdığı temel bir kavramdır. Bir kişinin benliği, kendisinin kim olduğunu, neyi değerli bulduğunu, hangi inançlara sahip olduğunu ve nasıl davranacağını belirleyen birçok faktörden etkilenir. Kent mekânlarının toplumsal ve tarihsel arkeolojisi, bu mekânların çeşitli yüzleri, renkleri, görünüşleri ve derinlikleri aracılığıyla zengin bir içerik sunar. Her bir mekân, benzersiz öyküler anlatma kapasitesine sahiptir ve hayata dair çeşitli perspektifleri ve duruşları vardır. (Aytaç, 2013) Yaşanılan fiziksel mekânlar, bireyin rahat hissetmesini, kimliğini ifade etmesini veya tam tersi yabancılaşmasını sağlayabilir. (Olgun, 2009) Bunun gibi diğer ana başlıklar bir araya gelerek bireyin kendine özgü bir benlik oluşturmaya yol açar. Bu bağlamda, yaşanan uzam, bireyin değerleri, kültürel bağlamı ve sosyal ilişkileri içinde barındıran bir zemin sunar.

Uzam; kimlik oluşumunda oldukça etkili bir faktördür. Kişi ait olduğu yere göre şekillendirdiği hayatı ve oluşun karakteri ile bir bütündür. Kentsel dönüşüm sürecinde yaşanan kayıplar, kentin deri değiştirmesi ve oluşun boşluklar bireyin uzama yabancılaşmasını doğurur. (Olgun, 2009) Bu uzaklaşma, zamanla kişinin uzamla olan bağlarını zayıflatır ve sonunda

uzama tamamen yabancılaşmasına yol açar. Romanın başından itibaren odak figürün İstanbul'un her köşesiyle ilgili bir fikri olduğu okuyucuya sunulur ve bu da Kahraman'ın uzamla kurduğu bağın farklılığını ve derinliğini gösterir. Kentin en eski mekânlarına dahi "aitlik" hisseder.

Aidiyet kaybı ve yabancılaşma durumu, Kahraman'ın kentini kaybetmesiyle şekillenmeye başlar. Kentsel dönüşüm nedeniyle kentinin sokaklarını artık tanıyamayan Kahraman, kente yabancılaşır. "Ait" hissedememe durumu karakteri yalnız bir insana dönüştürmeye başlar. Yapıtta yalnızlaşma ve yabancılaşma çoğu yerde iç monolog ile okuyucuya sunulmuştur.

Kahraman'ın kentiyile doğrudan alakalı bir işi vardır. Kentin turistik mekanları derlemeyi hedeflediği bir rehber yaratmayı düşünen Kahraman, kentin hızlı ve alışamadığı değişimi ile yapıtın sonunda bu yaratımı yalnızca İstanbul'un artık "eskide" kalan, nostaljik mekanları anlattığı bir kitap olarak sunmak zorunda kalır. İş, işini iyi yapabilme durumu insanın doğası gereği ona iyi gelen; motivasyon, yaşama sevinci ve aidiyet hissi veren bir durumdur. İşiyile beraber bu unsurların da kaybının Kahraman'ı ne kadar etkilediği geriye dönüş tekniği ile aktarılmıştır. Geriye dönüş, okuyucuya karakterin başlangıçtaki durumu ile sonraki durumu arasındaki dramatik kontrastı daha net bir şekilde görmesini sağlar. Bu yüzden bu yazınsal tercih okurun eski ve yeni İstanbul'un Kahraman'ın perspektifinden karşılaştırmasını yapabilmesi için önemlidir.

Romanın genelinde olan yabancılaşma durumu, Kahraman'ı dönüştüren bir diğer unsurdur. Halihazırda kentinin ve işinin kaybı onu yalnızlaştıran ve yaşam sevincini kaybetmesine neden olan unsurlarken, sevgilisi, kedisi ve babaannesinin kaybı onun yalnızlaşma durumunu besler. Hayatındaki üç önemli figürün hayatından çıkışının etkisi yabancılaşma izleğinin işlenişiyile vurgulanır.

2.1. Figürün Kentle Olan Yabancılaşması

Sokak köşeleri, ihmal edilmiş binalar ve çocukların oyun alanları gibi fiziksel öğeler, kendi özgün atmosferlerini yansıtarak bir tür karakteristik özellik taşımaktadır. Kentlerin ruhları da buradan doğar, bir kentin “ev” olma durumu taş ve tuğlasından ibaret değil, içinde yaşanan onlarca yaşanmışlık ve duygudur. Bir kentin ruhsal atmosferi, mekânların özgünlüğü aracılığıyla algılanır. Bir kafe önünden geçerken duyulan arkadaş sohbetleri veya bir sinema salonuna girerken zihinde canlanan sayısız film, mekânların karakteristik özelliklerini yansıtarak kentin duygusal dokusunu oluşturur. Doğası gereği, mekânlar içsel ve dışsal etkenlerin etkisiyle değişim geçirme eğilimindedirler. Fakat 2000'lerin başından itibaren zamansız ve acımasızca değişen İstanbul, bu doğal döngüyü hızlandırmıştır. Son yıllarda yaşanan kentsel dönüşüm süreci, kentlerdeki değişimin ana sebepleridir. Bu değişim süreci kentleri sadece fiziksel olarak etkilememektedir. Kentin tarihi, kültürü ve insan ilişkileri de derinden etkilenmektedir. 2000'li yılların başından itibaren İstanbul'da gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri, İstanbul gibi tarihî semtlerin fazlaca bulunduğu bir kentin yeniden

yapılandırılmasını amaçlamaktadır. Fakat bu projeler yalnızca fiziksel bir dönüşüme hizmet etmemekte, aynı zamanda tarihî belleğin yıkımına da sebep olmaktadır. (Aslan Ayar, 2017)

Kentleri birer ticaret alanına dönüştüren, mekânların özgün kimliğini kaybetmelerine yol açan ve bu mekânları metalaştıran süreç, kent dokusunu değiştirir, bireylerin yaşadıkları mekânlara olan duygusal bağlarını zayıflatır. Geçmiş deneyimler, mekânlarla ilişkilendirilerek anlam kazanır (Al, 2011). Ancak kentlerdeki hızlı değişimler ve kentsel dönüşüm süreçleri, bu bağları koparıp insanların belleğini etkiler. Bir zamanlar hatıralarla dolu olan sokaklar, yabancılaşmanın ve kaybolmuş bağların simgelerine dönüşebilir.

Uyku Sersemi'nde, Kahraman Kara'nın yıllardır yaşadığı kentin dönüşümü, onun şehre yabancılaşmasına neden olmuştur. “Evin civarı o kadar değişmişti ki, neredeyse kaybolacaktı. Semt balçık içindeydi. Her tarafta vinçler vardı. Ve kamyonlar. Havayı ince bir duman bulutu kaplamıştı. Tozların genzine yapıştığımı hissediyordu. Harabeye dönmüş, yarısı yıkık binaların arasından ilerledi. Moloz yığınlarının etrafından dolandı.” (Bıçakçı, 2017, s. 145-146). Kahraman, kentsel dönüşümün etkisiyle kendi evinin çevresinde “kaybolma” durumuyla yüzleşmektedir. “Kaybolma” durumu, “yabancı” hissedilen yerlerde ortaya çıkar. Kaybolma gibi kelime seçimleri, yazarın karakterlerinin içsel dünyalarındaki değişimleri ve yaşadıkları mekânlardaki dönüşümleri ifade etmede kullanılan örneklerdir.

Her sokak köşesinden çıkan inşaat makineleri İstanbul'un organik yapısını bozmaktadır. Organik yapının bozulması ise bireylerin kentlerle kurduğu bağın yok olmasına sebep olur. (Akalin, 2015) Bu durum somut ev sahibi olsalar da kendilerini “evsiz” hisseden bireylerin

oluşumuna neden olur. “Ev” kavramını Kahraman şöyle belirtir; “Yayınevine varacağını planladığım döngüyü tamamladığımda başka bir yere çıkmıştım. Geri dönüp farklı bir güzergâh çizdim. O da alâkasız bir yere attı beni. Ömrümü geçirdiğim semtte kaybolmak sınırlarımı altüst etmişti sabah sabah. Evin içinde kaybolmak kadar acayip bir his.” (Bıçakcı, 2017, s. 11). Ev olarak gördüğü bir kentte kaybolmak, Kahraman’ı “aitlik” sorgulamasına itmiştir. Ait olduğu yere bile yabancılaşan bir insan olması, gitgide uzamla olan bağının silinmesine yol açmaktadır. Kentteki dönüşüm, bireyin belirlenen hedeflere ulaşma çabalarını beklenmedik engellerle karşılaştırır. Birey, kendi izlediği yolların alakasız noktalara sürüklenmesiyle kentin dönüşümünün tahmin edilemezliğini deneyimler. Tanıdık ve güvenli kabul edilen semtte dahi kaybolma duygusu, kentteki değişimlerin bireyin yaşadığı çevresinde yabancılaşma yaratma potansiyelini yansıtır. Ev içinde kaybolma hissi, bireyin güvenli liman olarak gördüğü yerlerin bile kentin dönüşümü karşısında benlik kaybına neden olduğunu gösterir. Alıntındaki deneyimler, kentin dönüşümünün bireyin planlarını, güven duyduğu çevreyi ve içsel denge noktalarını sarsarak benliğinde derin bir yabancılaşma ve kaybolma hissi yaratmasını anlatır.

Kentsel dönüşüm ise genellikle “iyileştirme” adı altında yapılan ama geneli ticari kaygılar güden bir süreçtir. Eski mahallelerin, binaların, kafelerin ve pasajların yıkılıp yerine daha “modern” hâllerinin yapılması, görsel görüntüyü değiştirdiği gibi sosyal dokuyu da bozar. Kentsel dönüşüme hizmet eden “yıkım” makineleri, mahallelerin doğasında bulunan huzuru kaçıtır. “Son birkaç yıldır devasa bir şantiye alanına dönen mahallem girişindeki, yakında yıkılacağını tahmin ettiğim duvarlarda birbirinden ironik kırmızı harflerle ‘Kentsel dönüşüm

muhteşem olacak!’ yazıyordu.” (s. 26). Kahraman Kara, mahallesinin bir “şantiye” alanına dönüşmesinin yarattığı belirsizlik ve ironiyi bu gözlemiyle anlatmıştır. "Devasa bir şantiye alanına dönen mahalle" ifadesi, kentsel dönüşüm sürecinin mahalledeki yaşamı nasıl etkilediğini ve dönüşümün boyutunu anlatır. “Kentsel dönüşüm muhteşem olacak!” yazısının roman kişisi tarafından ironik bulunması ise dönüşüm sürecinin “muhteşemlik” vaatinin Kahraman gibi kent sakinlerinin duygu ve düşünceleriyle çeliştiğini gösterir.

Bahsi geçen kentsel dönüşüm süreci, sadece fiziksel mekânları değil, aynı zamanda bireyin kimliğini ve benliğini de derinden etkilemektedir. Kentin hafızasının ve dokusunun silinmesi, bireyin yaşadığı çevreyle olan bağlarını kopararak kendini yabancılaşmış hissetmesine neden olabilir. Kahraman Kara'nın İstanbul'un dönüşümü karşısında yaşadığı evsizlik hissi, sadece fiziksel bir mekânın kaybı değil, aynı zamanda kişisel tarihinin, anılarının ve duygusal bağlarının da silinmesi anlamına gelir.

Kentlerin değişimi, bireyin benliği üzerinde derin izler bırakır çünkü birey, yaşadığı çevreyle etkileşim hâlinindedir ve bu etkileşim benliğin temelini oluşturur. Metalaşma ve kentsel dönüşüm süreçleri, bireyin kendisini tanımladığı mekânların kaybına neden olarak kişisel kimliğin zarar görmesine sebep olur. Kahraman Kara'nın İstanbul'u, sadece fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda duygusal ve tarihsel bağların kopması anlamına gelir. Kendi iç dünyasının yabancılaştığı bir ortamda, birey zamanla geçmişle olan bağlarını sorgular ve kendi kimliğini bulma çabasına girer. Binaların ve sokakların değişimi, bireyin geçmişle olan ilişkisini ve bağlarını yeniden değerlendirmesine yol açar. Bu noktada, kentsel dönüşümün

bireyin benliğini sarsan bir içsel yolculuğa dönüştüğü görülür. İstanbul'un dönüşümü, sadece bir şehrin değil, aynı zamanda bireyin iç dünyasının da karmaşık bir değişimine işaret eder.

2.2. Yazmayı Planladığı İstanbul Rehberi'nin İşlevini Yitirmesi

Kahraman Kara'nın romanın başlangıcından itibaren okuyucuya sunulan, üzerine birkaç yıldır çalıştığı ve sonunda basımıyla ilgili yayınevi ile anlaştığı "İstanbul Rehberi" adlı bir heyecanı vardır. "İstanbul Rehberi" Kahraman'ın yazıp düzenleyeceği, turistler için alternatif bir kent rehberi olması planlanan bir kitaptır. Bu amaçla, şehirde belirlediği ve kentin ruhunu yansıttığını düşündüğü pasajların, sinemaların ve kafelerin sahipleriyle görüşüp röportaj yapmaktadır. Fakat her defasında olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Röportaj sahiplerinin mekânların kapandığını, başka bir konsepte dönüştüğünü haber vermesi; Kahraman'ın "İstanbul Rehberi" amacının birer birer silinmesine, her kapının yüzüne kapatılmasına neden olmuştur. İstanbul'un dönüşümünden doğrudan etkilenen roman kişisi Kahraman Kara; bu sürece karşı kendi belleğini korumak için mücadele etmiştir.

Yapıtta, Kahraman'ın benliğini ispat çabası, benliğine yabancılaşması ve benliğini tekrar keşfi olmak üzere üç ana bölümden oluşan bir değişim işlenmiştir. Benliğini kabul ettirme çabası "İstanbul Rehberi" ile okuyucuya sunulmuştur.

Bireyin yapığı iş, genel bir bakış açısından benlik algısını, duygusal durumunu, yaşam tatminini ve genel yaşam kalitesini etkileyebilir. Bireyin işiyle ilgili hissettiği motivasyon, iş performansını doğrudan etkiler. İşin anlamı, kişisel hedeflere ulaşma, öğrenme fırsatları ve

çeşitli ödüller, bireyin işteki performansını etkiler. Kişisel hedeflere ulaşma ve motivasyonu dinç tutma, yaşam tatmini verir. Romanda Kahraman'ın iş olarak kendine benimsediği "İstanbul Rehberi" yazma ve oluşturma durumu, kentteki değişimle beraber birçok farklı yola saptıktan sonra yavaş yavaş yok olmuştur. Kahraman'ın İstanbul Rehberi'ne olan heyecanı romanın ilk bölümlerinden itibaren işlenmeye başlanmıştır. "Yayınevinden çıktığımda içim içime sığmıyordu. Yıllardır süren çalışmalarım, aylardır devam eden toplantılarımız boşa gitmemiştir" (Bıçakçı, 2017, s. 12) Hayat kalitesini artırmak ve kendini ispatlamak için rehberlere sığınır. Rehber üzerine bir süredir çalışan Kahraman, yayınevinden gelen onaylama ile rehber üzerine olan çalışmalarını artırmıştır. Kentine hâlihazırda da bağlı olan Kahraman, çalışmaları nedeniyle kenti ile daha çok ilgilenmek zorunda kalmıştır. "Bir de İstanbul haritası asılıydı duvarda. Kitapta yer almasını planladığım yerlerin işaretli olduğu." (s. 28). Asılı olan İstanbul haritası Kahraman'ın şehre duyduğu bağlılık ve projesine duyduğu önemi imgeler. Fakat arka arkası kesilmeyen dönüşümler, haritada belirlenen mekânların işaretlerini sildirir. Şehre olan bağlılığının sarsılması, Kahraman'ın şehrin değişen dinamikleriyle yüzleşmeye zorlaması noktasında bir adımdır. Kız arkadaşı Elif başta olmak üzere etrafındakilere yabancılaşan Kahraman'ın gün içinde tutunduğu tek dal, rehber olmuştur. Rehberde yer alacak mekânlara tek tek gidip mekân sahipleriyle söyleşi yapmaya başlamıştır. İlk durağı olan kitapçı, kitapçı sahibinin "Bu arada kapanıyor burası yakında" (s. 32) cümlesi ile anlamını yitirmiştir. Kitapçı sahibinin bu cümlesi yalnızca mekânın fiziksel kapanımını ifade etmez, aynı zamanda Kahraman'ın zihninde rehberinde planladığı yerlerin dönüşmesi gerektiğini de vurgular.

Kitapçı ile gerçekleştirdiği röportaj için aldığı ses kaydını dinlediğinde sesi “farklı” gelmiştir. İstanbul Rehberi'ne sıkı sıkıya bağlı olan Kahraman, rehberin de zamanla yok olma sürecine girmesiyle kendi benliğinden uzaklaşmaya başlamıştır. Kapanan mekânlar ve Kahraman'ın duyduğu kayıp duygusu; roman kişinin benliğinde bir yabancılaşma ve hüznü yaratır. İstanbul'un dönüşümü, Kahraman'ın hayatında sadece yaşadığı yere yabancılaşmasıyla sonuçlanmaz, Kahraman yaptığı işin anlamsızlaştığını düşünür ve ardı ardına kapanan mekânlar da bu düşüncesini destekler. Bu durum, şehirdeki fiziksel ve kültürel değişimin, Kahraman'ın rehberinin içeriği üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını gösterir. İstanbul'un dönüşümü, geçmişin izlerini siler ve Kahraman'ın rehberinde planladığı mekânları etkiler, bu da onun çalışmalarını boşa çıkartır. Bu durum aynı zamanda Kahraman'ın şehre olan bağıni sorgulamasına, geçmişin hatıralarıyla yüzleşmesine ve kendi benliği ile ilişkisinde de değişime neden olabilir fakat her şeye rağmen değişime direnmektedir. Değişmek ve değişim görmek istememektedir. Yaşanan her değişim, onun direnişini zorlaştırır. Hızla değişen kentte rutinleri sürdürmeye ve rehberini yazmaya çalışan Kahraman, oldukça yıpranır. İstanbul'un dönüşümü, sadece fiziksel mekânların değil, aynı zamanda bireylerin yaşam tarzları, hatıraları ve kimlikleri üzerinde de derin etkiler bırakır. Ona göre kenti anlamlı kılan her şeyi kaybettiği okuyucuya aktarılır. “Görüşüp metnini hazırlamış olduğum tarihi bir pasajın yıkılmak üzere boşaltıldığını öğrenmiştim birkaç hafta önce. Twitter’da gezinirken, tesadüfen. Kitaba güzel bir renk katacak olan tarihi meyhane kapanmıştı sonra. Belediye dışarıya masa çıkartmaya yasak getirdiğinden beri can çekişiyordu. Ve sonunda çareyi dükkânı kapatmakta bulmuştu. Bir de küçük bağımsız

bir tiyatro salonunun kapısında kalmışım” (s. 79). Şehrinin değişiminden rahatsız olmasının yanında, artık ellerinden kayıp gittiğini fark etmiş ve bunun için hiçbir şey yapamadığı duygusuyla yüzleşmeye başlamıştır. Hem rehberi için hem de kenti için önemli olan pasajın kaybı, Kahraman'ın gerçeklik kavramının yok oluşuna hizmet etmiştir. Artık kentteki değişimlerin hızı fiziksel olarak takip edilemeyecek bir hâle gelmiştir, bu yüzden medya araçlarından öğrenmeye başlamıştır. Rehberle koymayı planladığı meyhane ve tiyatroyu da listesinden çıkarması gerekmiştir ve bunu “kapısında kalmışım” kelimeleri ile belirterek diğer mekânlar gibi kapandığını çok geç öğrenmesini vurgulamıştır.

Kahraman'ın benliğine yabancılaşması, İstanbul'un değişimi ve rehberin yok oluşu ile paralel ilerlemiştir. Kentin dönüşümü sadece sokakları ve binaları değil, aynı zamanda insanların ruhunu da şekillendirir. Kahraman'ın İstanbul'u, kentsel dönüşüm etkilerini taşımaktadır. Kentin yüzeyindeki değişiklikler, romanda sıklıkla kullanılan bir motif olan “beton” yapıların dönüşümü değil, aynı zamanda insanların duygusal dünyalarının yıpranması ve dönüşmesidir. Kahraman, “kaybolan” kentinde rehberin yazımı için kaybolan hatıraların izini sürer. İstanbul'un yitirilen hafızası, onun kendi geçmişine dair duygusal bağlarını zayıflatır. Kentin dönüşümü, sadece fiziksel mekânların değişimi değil, aynı zamanda insanların nostaljik bağlarının da kopmasına sebep olur. Bu durum, Kahraman'ın iç dünyasında bir çatışma yaratır; geçmişin kalıntıları arasında kaybolurken geleceğin belirsizliğiyle yüzleşmek zorunda kalır. Kaybolma izleğinin ruhsal durumunda yarattığı olumsuzluklar işlenmiştir. İstanbul'un dönüşümü, sadece dış dünya ile değil, aynı zamanda Kahraman'ın kendi iç dünyasıyla da

çatışmaya neden olur. Bu değişim, onun benliğinde derin izler bırakarak, kendi kimliğiyle yüzleşme zorunluluğunu doğurur.

"Kendimi bir şeyler yerken bu kadar yakından izlemekten hoşlanmasam da yıllardır bu kadar yakından izlemekten hoşlanmasam da yıllardır burada oturup bu tostu yiyordum. Hiçbir filmde, hiçbir karakterin görülemeyeceği kadar yakın plan bir yemek sahnesi. Ve hiçbir filmde yer verilmeyecek kadar uzun. Bir süre sonra fena halde yadırgatıcı hale gelen çiğnemeler. Surattan bağımsız, rutin bir ağız hareketi. Bakma. Bakmıyorum ki. Bakıyorsun işte" (s. 26) Bu alıntı, bireyin günlük yaşantısındaki sıradan bir eylem olan yemek yeme eylemini iç monologla ele almaktadır. Yemek yeme alışkanlığı, bireyin yaşamının vazgeçilmezi olan bir rutindir. Basit bir rutinden bile uzaklaşması ve durumun tuhaf gelmesi, benliği ile ilgili "dönüşümü" vurgulamaktadır. Bu durum, bireyin kendi yaşantısı ve iç dünyası üzerindeki değişimleri yansıtmaktadır. Bu gözlem, alışlagelmişin dışında bir durumu ifade etmek üzere hiçbir filmde yer almayacak kadar detaylı ve uzun bir yemek sahnesi metaforuyla desteklenmiştir. Bireyin çiğneme hareketleri, zamanla fena halde yadırgatıcı hâle gelmiştir, surattan bağımsız rutin bir ağız hareketine dönüşmüştür. Burada kullanılan "Bakma. Bakmıyorum ki. Bakıyorsun işte" ifadesi ise bireyin içsel bir çelişki yaşadığını ve çevresindekilerin gözlemlerine karşı duyarlı olduğunu ancak bunu kabul etmekte zorlandığını ifade eder. Bu bağlamda alıntı, bireyin kendi alışkanlıkları ve içsel dünyasındaki değişimlere odaklanarak, günlük yaşantısındaki sıradan eylemlerin nasıl anlam taşıdığını ve zaman içinde nasıl evrildiğini açıklayan bir iç monolog sunmaktadır. İç monoloğun tercih edilmesi, karakterin duygusal ve düşünsel süreçlerini daha

derinlemesine keşfetmesine ve okuyucuya bu iç dünyayı daha etkileyici bir şekilde iletmek istenmesinden kaynaklanır.

2.3. Sevdiklerine Karşı Uzaklaşması

Yapıtın birçok yerinde Kahraman'ın nesnelere, mekânlara ve insanlara farklı bir bağlılık duyduğunun vurgusu yapılır. Karakterin kişiliği gereği kurduğu bu farklı bağlılıklar, hayatı yaşama biçimini etkiler. Bağlandığı her şeyi teker teker kaybeden Kahraman, yaşamını devam ettirmekte zorlanmaktadır. Uzamsal değişimle Kahraman'ın kaybı sadece kenti ve işi olmamıştır. Çevresindeki insanlar ve onlarla olan etkileşimleri de romanda işlenen kayıplardandır. Sevgilisi Elif, kedisi Berna ve babaannesinin gidişleri, onun benliğini bir dönüşüme zorlamıştır.

Kız arkadaşı Elif'le yaşadıkları ayrılığa Kahraman'ın benliğine uzaklaşması ön ayak olmuştur. Ayrılıkları Kahraman'ın yaşadığı değişim ve kendini tanıyamaması gibi içsel sorunlara dayanır. “Fotoğraftaki ben değildim. Benim üzerimdeki kıyafetle, benim kanepemde, benim kedimle uyuyan, ben yaşlarda bir adamdı. Bana benziyordu ama kesinlikle ben değildim.” (s. 84) Elif'in çektiği fotoğrafta kendisini tanıyamaması üzerine kavga eden çift, ayrılmaya karar vermiştir. Kahraman'ın kendi ses kaydını dinlerken rahatsız olmasından sonra fotoğraftaki “Kahraman'ı” da tanıyamaması, karakterin yaşadığı derin yabancılaşmanın izdüşümü olarak okurun karşısına çıkar. Bu, bireyin benliğine yabancılaşmasının doğurduğu negatif sonuçlardan biridir. Yaşadığı dönüşüm, ikili ilişkilerini yürütülemeyecek kadar

yıpranmış bir hâle getirmiştir. Fotoğrafi gördükten sonra odak figür “O alelade pazar sabahından sonra, hiçbir şeyin bir daha asla eskisi gibi olmayacağını anlamıştım.” (s. 85) cümlesi ile bu olayın yaşadığı değişim içinde ne kadar keskin bir an olduğunu ifade etmektedir. Elif’i kaybetmesi, hayatındaki önemli figürlerin birinin yaşantısından çıkması; geride kapatamadığı bir boşluk oluşturmuştur. Elif’in kaybı, sadece romantik bir ilişkinin sona ermesi değil, aynı zamanda Kahraman’ın hayatındaki önemli bir figürün çıkmasıyla da bir boşluk yaratmıştır. Bu, kapatılamayan, içsel bir eksiklik ve derin bir yalnızlık hissiyatını beraberinde getirmiştir.

Oluşan boşluklardan bir diğeri de kedisi Berna’nın ölümüdür. Kahraman’ın benliğinin oluşumunda önemli izleri olan Berna ile kurduğu ilişkinin yerini boşluğa bırakması, Kahraman’ın “kayboluşuna” hizmet etmektedir. Berna’nın kaybı, onun için duygusal bir kopukluk yaratmış ve hayatındaki diğer boşlukları daha da belirgin hâle getirmiştir. Berna’nın ölümü, Kahraman’ın içsel zorluklarına derinlik katan bir diğer unsurdur çünkü bu kayıp, onun duygusal dünyasında bir dizi soru işareti bırakmıştır. Bu kayıp, onu ölüm ve kaybetme üzerine düşünmeye iterek, karakterin hayatındaki anlam arayışını daha da körüklemiştir. Berna’nın ölümü, bir yandan insanın hayatta karşılaştığı kaçınılmaz kayıpları ifade ederken, diğer yandan da Kahraman’ın kendi varoluşsal sorgulamalarını tetikleyerek, tezin ana temasını daha da güçlendirmiştir. Değişimlere direnen her bireyin kaçış noktası geçmişleridir. Eskiye hatırlarlar, eski yaşamları onlara güvenli ve huzurlu gelir. Yazar bunu romanda çoğu yerde geriye dönüş tekniğinin kullanımı ile destekler.

Aidiyet bireyin güven duygusunu hissetmesinin temelini oluşturur. İstanbul'un değişen yüzü Elif ve Berna'nın kaybı ile birleşerek Kahraman'a "aidiyetsizlik" duygusunu derinden hissettirmiştir. Yapıtta okuyucuya sunulan monologlar, aidiyetsizlik duygusunu yansıtmak için kullanılan araçlardan biridir. Monologlar odak figürün iç dünyasında yaşadığı kendi benliği ile çatışma durumu ifade eder. Kahraman'ı en iyi tanıyan iki figürün hayatından çıkışı, etrafına tamamen yabancılaşmasına neden olmuştur. Benliği ile çatışması, eskiye duyduğu özlem okuyucuya aktarılırken aidiyetsizlik duygusuna vurgu yapılır.

Aidiyetsizlik hisseden bireylerde görülmesi kaçınılmaz olan bir diğer duygu ise yaşama karşı isteksizliktir. Aidiyetsizlik hissi ile kaybolan gerçeklik algısı, yaşama dönüşü zorlaştırır. Birey, kendini ait hissetmediği bir ortamda veya ilişkide bulunmanın getirdiği ağırlık altında yaşama karşı duyarsızlaşabilir. Bu isteksizlik duygusu, kişinin genel yaşam motivasyonunu azaltabilir, günlük aktivitelere ilgisini kaybetmesine neden olabilir ve yaşamın anlamını sorgulamasına yol açabilir. *Uyku Sersemi*'nde odak figürün ilk sayfalardan itibaren kaybolmaya başlayan yaşam sevinci, babaannesinin cenazesinde gördüğü bir sanrı ile en keskin hâliyle okuyucuya sunulur. Kendi cenazesindeymiş gibi hissetmeye başlaması ve bu duyguya karşı son derece umursamaz bir tavır sergilemesi, insanın doğasında olan ölüm korkusunun kaybolduğunu gösterir. Bu kurmaca sahnenin altında ise yine romanın ana teması olan "uzam değişimi" vardır. "İnşaat gürültüsüne benziyordu sesler. Binamın iki yanında da devam eden inşaat gürültüsüne. Kendimi evimde hissedeceğim bir ortam vardı yani. Elektrikler kesilmiş evde oturuyordum. Öyle düşünmeye çalıştım." (s. 105) cümleleri ile Kahraman'ın yaşadığı

büyük kayıplardan biri aktarılmıştır. Arka planda vurgulanan ise kentin değişiminin onun bilinçaltını derinlemesine esir almasıdır. Beton ve inşaat sesleri ona artık evini hatırlatır, bu durum da Kahraman'ın değişiminin okura sunulmasına hizmet etmektedir. Bir mezarlığı evi sanmaya başlayan odak figürün yaşamla olan bağı, giderek yok olmaktadır.

3. SONUÇ

Günümüzde bireyin kimlik oluşumunda önemli bir role sahip olan "benlik" kavramı, karmaşık bir yapı içinde kültürel, sosyal, psikolojik ve biyolojik etmenlerin etkileşimine tabidir. Bu etmenlerin birleşimi, bireyin kendini anlama, değerlerini belirleme ve dünya görüşünü şekillendirme sürecinde temel bir rol oynar. Bu bağlamda, kimlik arayışı bireyin bu karmaşıklığı anlamaya yönelik bir çabadır. Yaşadığı kent, yaptığı iş ve çevresindeki insanlara olan ilişkisi bireyin kimliğini oluşturan önemli unsurlardandır. Hakan Bıçakçı'nın *Uyku Sersemi* eserinde bu unsurları kaybeden odak figürün yaşadığı dönüşüm anlatılmıştır.

İlk olarak İstanbul'un değişimini kabullenmeyerek kentini kaybettiğini reddetmeye çalışmıştır çünkü benliğini korumak, anılarına sahip çıkmak istemiştir. Ancak yıllardır yaşadığı kentin yollarını karıştırması ve "kaybolma" hâli, bu karşı çıkışın başarısız olduğunu göstermiştir. Sonrasında İstanbul'u ve kenti vazgeçilmez yapan mekânları anlatmayı amaçladığı İstanbul Rehber'i ile benliğini ispat etmeye çalışmış fakat kentin değişimi ile anlamını yitiren rehber ile ispat etme çabası da kaybolmuştur. Son olarak ise etrafındakilerle

olan ilişkilerin yavaş yavaş yok oluşunun işlenmesi, Kahraman'ın benliğini oluşturan unsurların yıkımını okuyucuya sunmuştur. Kente yabancılaşan Kahraman'ın kaybolma hâlinin etkisiyle zamanla sevgilisi Elif'e de yabancılaşması işlenmiştir. Kedisinin ve babaannesinin kaybı ise Kahraman'ı kaybolduğu kentinde daha da yalnız bir hâlde bırakmıştır. Yapıt boyunca benliğini koruma konusunda mücadele veren Kahraman'a rağmen "dönüşüm" yine de gerçekleşmiştir. Romanın üçüncü ve son kurmaca bölümü, Kahraman'ın yıkılmak üzere olan bir siteye taşınmasından, Elif'in evine doğru yönelmesine ilerlemiştir. Üçüncü bölümün ilk sayfalarında okunan gerçeklikle tüm bağını yitirmiş bir hâldeyken, son sayfada Elif'in evine doğru yürümesi ile yaşama dair isteksizliğine karşı direnişe geçtiğini ve benliğini tekrar oluşturmak istediğini göstermiştir. Uzamın yarattığı kayıplar, odak figürün benliğini değişime zorlamış; reddetme, ispat etme, kabullenme ve yeniden inşa olmak üzere aşamalarla işlenen dönüşüme hizmet etmiştir. Romanda bireyin yaşadığı kayıpların yol açtığı dönüşüm, anlatım teknikleri ile somutlaştırılmıştır. Kayıplarla beraber yalnızlaşan Kahraman'ın ruh hali iç monolog tekniği ile okuyucuya sunulmuştur. İstanbul'un değişiminin Kahraman'ın hayatına etkisini anlatmak için ise geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Romanda kentin dönüşümünün yarattığı dramatik etkiyi anlatabilmek için ironiler kurgulanmıştır. Kahraman'ın rehber olarak tasarladığı kitabın eski İstanbul'u anlatan nostaljik bir şehir kitabında dönmüştür. Kitapta sıkça tekrarlanan yıkım, vinç ve beton gibi kelimeler değişimin yıpratıcılığı vurgulamıştır.

Uyku Sersemi bireyin kimliğini etkileyen faktörlerin kaybolma halinden yola çıkarak bireyin geçirdiği dönüşümü okuyucuya sunan bir romandır. Kentsel dönüşüme uğrayan kentler, dokularını ve ruhlarını kaybeder. Kentte yaşayan insanlar, anılarının yok oluşunu izler. Bireyin yaşadığı aidiyetsizlik ve kaybolma hissi, bireyi dönüşüme zorlar. *Uyku Sersemi* adlı romanda Kahraman Kara'nın yaşadığı kayıplarla geçirdiği dönüşüm anlatılmıştır.

4. KAYNAKÇA

- Akalın, Mehmet (2015). *Kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel kimlik üzerindeki etkileri: İstanbul, Eskişehir ve Bursa örnekleri*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (35) 47-64.
- Al, Meltem (2011). *Kentte bellek yıkımı ve kimlik inşası-palimpsest: Ankara Atatürk Bulvarı bağlamında bir inceleme*. İdeal Kent, (4) 22-36.
- Aslan Ayar, Pelin (2020). *İstanbul imgesini yitirirken geriye kalanlar: Uyku Sersemi 'nde nostalji ve melankoli*, 7(1), 42-56. <https://doi.org/10.17572/mj2020.1.4256>
- Aslan, Esra (1992). *Bireyin benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri*. M.Ü. Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi, (4), 7-14.
- Aytaç, Ömer. (2013). *Kent mekânları ve kimlik/farklılık sorunu*. İdeal Kent, (9) 138-169.
- Bıçakcı, Hakan (2017). *Uyku Sersemi*, İletişim Yayınları.
- Güleç Sokak, Sevcan. (2017). *Mekân kimlik etkileşimi: kavramsal ve kuramsal bir bakış*, 6(1)
- Olgun, İnci. (2009). *Kentsel dönüşüm sürecinde kentsel okuma ve bellek ilişkisi*. [Tez No: 256598] [Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.